

Ks. Bogdan Biela, *Pastoralne nawrócenie w teorii i praktyce parafialnej*, Wydawnictwo Emmanuel, Katowice 2014, ss. 248, ISBN 978-83-63757-71-1.

Najpierw dwie uwagi ogólne. Jednym z określeń, które papież Franciszek wprowadził do terminologii kościelnej, jest „nawrócenie duszpasterskie” (z jęz. hiszpańskiego: *conversión pastoral*). Należy zauważyć, że fragment *Evangelii gaudium*, programowej adhortacji papieża, nosi wprost tytuł: „Duszpasterstwo w nawróceniu” (nr 25-33). Termin „nawrócenie duszpasterskie” (stosowany niekiedy także jako „nawrócenie pastoralne”) po raz pierwszy pojawiał się w 1992 roku na konferencji Rady Biskupów Ameryki Łacińskiej (CELAM) w Santo Domingo, przybierając dojrzałą postać w dokumencie końcowym V Konferencji Ogólnej Biskupów, obradującej w dniach 13-31 maja 2007 roku w Aparecidzie (Brazylia). Chociaż o nawróceniu pastoralnym jest wyraźnie w nim mowa tylko w numerach 365-372, to jego idea była dominująca podczas przebiegu całej V Konferencji Ogólnej i w dokumencie końcowym.

Druga uwaga dotyczy parafii, która obok diecezji jest podstawową jednostką struktury organizacyjnej Kościoła katolickiego. Wiadomo, że powstanie parafii w Kościele związane jest z określonym kontekstem historycznym, stąd rozwój systemu parafialnego można poddać periodyzacji. Dostrzegając niewydolność parafii w dotychczasowej formie, której przyczyną były procesy uprzemysłowienia i urbanizacji, zaczęto w XIX wieku zwracać uwagę na konieczność odnowy parafii. Co więcej, od tego czasu podejmowane są w tym względzie różne inicjatywy. Po Soborze Watykańskim II niektórzy teologowie i duszpasterze lansowali tezę o schyłku parafii terytorialnej. Dlatego Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Catechesi tradendae* zajął zdecydowane stanowisko w tej sprawie, podkreślając jej znaczenie oraz zwracając uwagę na potrzebę odnowy (zob. nr 67). W podobnym tonie wypowiadał się w adhortacji *Ecclesia in Europa* (nr 15).

Również papież Franciszek w adhortacji *Evangelii gaudium* podkreśla, że „parafia nie jest strukturą przestarzałą”, gdyż „ma wielką elastyczność, może przyjmując bardzo różne formy, wymagające otwarcia i misyjnej kreatywności ze strony duszpasterza i wspólnoty” (nr 28). „Musimy jednak przyznać – pisze w tym samym numerze ojciec Święty – że wezwanie do rewizji i odnowy naszych parafii nie przyniosło jeszcze wystarczających owoców, aby były one bliżej ludzi i były środowiskami żywej komunii i uczestnictwa oraz ukierunkowały się całkowicie na misję”. Zwraca przy tym uwagę, że „parafia jest formą obecności Kościoła na terytorium, jest środowiskiem słuchania słowa, wzrostu życia chrześcijańskiego, dialogu, przepowiadania, ofiarnej miłości, adoracji i celebracji” (tamże). Ciekawe spostrzeżenie poczynił w swoim komentarzu do adhortacji Hans Waldenfels, zwracając uwagę, że omawianie struktur kościelnych Franciszek zaczyna od parafii, a nie od diecezji i biskupów (*Na imię mu Franciszek. Papież ubogich*, Poznań 2014, s. 179). Nawiązując do papieskich starań o decentralizację Kościoła,

należy pytać, jak parafia winna dziś wypełniać właściwe dla siebie zadania ewangelizacyjne, co skorygować i jak właściwie rozłożyć akcenty.

W te poszukiwania, w odniesieniu do polskiej rzeczywistości Kościoła, wpisuje się wydana w 2014 roku publikacja ks. Bogdana Bieli, pt. *Pastoralne nawrócenie w teorii i praktyce parafialnej*. Autor we wstępie wysuwa twierdzenie, że „od przystosowania parafii oraz jej działalności do zmieniających się uwarunkowań zależy w dużej mierze, czy Kościół w Polsce odpowie adekwatnie na współczesne wyzwania” i podkreśla, że „pytaniem otwartym jest zgodność funkcjonowania parafii i duszpasterstwa realizowanego w jej ramach z nauczaniem współczesnego Kościoła na jej temat oraz z wyzwaniami XXI wieku” (s. 19).

Zasadniczy korpus opracowania składa się z trzech części. Część pierwsza zawiera cztery rozdziały. Najpierw zostało ukazane aktualne nauczanie Kościoła na temat parafii, następnie uwarunkowania historyczno-polityczne, społeczno-kulturowe i religijne polskich parafii oraz główne kierunki pastoralnego nawrócenia. Zwieńczeniem tych rozdziałów są wnioski pastoralne. Na część drugą składają się opisy czterech projektów odnowy parafii terytorialnej, z których niektóre są realizowane w Polsce. Kolejno zostały omówione następujące koncepcje: nowy obraz parafii, ewangelizacyjne komórki parafialne, parafia jako wspólnota wspólnot i nowa wspólnota. W części trzeciej, zawierającej trzydzieści pięć wywiadów, relacji i sprawozdań zostały zaprezentowane różne inicjatywy pastoralne podejmowane w parafiach, najprawdopodobniej z terenu archidiecezji katowickiej (piszę „najprawdopodobniej”, gdyż w kilku opisach brak informacji o parafii). Całość dopełnia bibliografia i krótkie streszczenie w języku angielskim.

Niewątpliwą zaletą omawianej książki jest pewna systematyzacja dotychczasowych opracowań, z umiejętnym wykorzystaniem literatury przedmiotu, a także wskazanie nowych impulsów pastoralnych inspirowanych nauczaniem Kościoła, zwłaszcza papieża Franciszka lub osobistą refleksją Autora i inwencją duszpasterzy. Jak Autor zaznacza we wstępie, na zawartość publikacji składają się teksty nowe oraz fragmenty artykułów publikowanych w czasopismach teologicznych, a zwłaszcza w monografii jego autorstwa, pt. *Parafia miejscem urzeczywistniania się komunii Kościoła. Studium teologiczno-pastoralne* (Katowice 2006).

Na podkreślenie zasługuje nie tylko obfite wykorzystanie myśli teologicznej, ale także wyników badań socjologicznych, obrazujących przemiany religijności w Polsce po 1989 roku. Na uwagę zasługuje wielokrotne odwoływanie się do nauczania wybitnego polskiego pastoralisty, sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego, co jest zrozumiałe, jeśli weźmie się pod uwagę znajomość jego dorobku naukowego ze strony ks. B. Bieli. Autor słusznie akcentuje uwarunkowania aktualnej kondycji parafii, podkreślając przy tym kwestie przemian religijności i problem socjalizacji religijnej w sytuacji przejścia od społeczeństwa losu do społeczeństwa wyboru, jak określa to socjolog amerykański, Peter L. Berger.

Interesujące jest opisanie różnych inicjatyw duszpasterskich, podejmowanych w niektórych parafiach, nawet jeśli są one jednorazowe. Chociaż można by oczekiwać innych akcentów, ale o tym – w dalszej części recenzji.

Mając na uwadze dalszy rozwój refleksji zainspirowanej omawianą publikacją, należy poczynić krytyczne uwagi w odniesieniu do niektórych jej fragmentów czy też postawionych przez Autora.

W paragrafie zatytułowanym: „Parafia według Kodeksu Prawa Kanonicznego” Autor słusznie zauważa, że kodeks stwarza możliwość tworzenia związku parafii w trudnych sytuacjach pastoralnych (s. 32). Szkoda tylko, że pozostał na lakonicznym przywołaniu rozwiązań kodeksowych, a pominął milczeniem takowe rozwiązania, które już są podejmowane w Kościołach lokalnych, co stanowi próbę odpowiedzi na wyzwanie czasu. Chodzi m.in. o Kościół w Niemczech i rozpoczętą tam kilkanaście lat temu reorganizację w postaci tzw. ośrodków pastoralnych (*Pastorale Räume*) czy podjęte jeszcze wcześniej w USA działania znane jako łączenie parafii (*clustering parishes*) i reorganizację (*réaménagement*) parafii we Francji.

W rozdziale zatytułowanym: „W kierunku pastoralnego nawrócenia” Autor zwrócił uwagę na różne typy parafii i różne style kierowania parafią, podkreślając przy tym wagę parafialnej rady duszpasterskiej i dialogu (s. 61-76). Słuszne jest spostrzeżenie odnoszące się do braku rozmaitego rodzaju struktur komunijnych. Obraz ten byłby pełniejszy, gdyby podano dane dotyczące stanu faktycznego istnienia parafialnych rad duszpasterskich w poszczególnych diecezjach w Polsce. Także odnośnie do dialogu można by zwrócić większą uwagę na problem dialogu jako metody duszpasterskiej, co podkreślał już kard. K. Wojtyła, a także postawić pytanie o granice dialogu wewnątrzkościelnego. Niektórzy bowiem w Kościele mają pełne usta mówienia o dialogu, ale jest to bardziej dyktatura zmierzająca do osiągnięcia własnych celów niż szukanie dobra Kościoła (casus ks. W. Lemańskiego).

W tymże rozdziale, przy omawianiu odnowy funkcji parafii, zwrócono uwagę jedynie na funkcje podstawowe (s. 76-95). Należy żałować, że pominięto omówienie funkcji ekstensywnych, czyli uzupełniających, natomiast przy omawianiu odnowy form głoszenia słowa Bożego należałoby podkreślić bałagan pojęciowy w rozumieniu katechezy dorosłych, co widoczne jest m.in. w *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce z 2001 roku*.

Omawiając sposoby funkcjonowania parafii, Autor zwraca słusznie uwagę na problem rozumienia terytorialności współczesnych parafii (s. 104-106). Brakuje jednak uwag dotyczących tego problemu, zwłaszcza w odniesieniu do parafii wielkomiejskich, co niektórzy pastorałści podejmowali w swoich publikacjach już na początku XX wieku. Na znaczenie miast dla rozwoju cywilizacji, a także na fakt, że stanowią one wyzwanie dla duszpasterstwa Kościoła, wskazywał m.in. Jan Paweł II w encyklice *Redemptoris missio* (nr 37), w adhortacjach *Ecclesia in Asia* (nr 7) i *Ecclesia in America* (nr 21) oraz papież Franciszek w adhortacji

Evangelii gaudium (nr 71-75). Mając to na uwadze, współcześnie podejmowane są różne inicjatywy i poszukiwania adekwatnych rozwiązań.

Trzeba zgodzić się z wnioskami Autora o potrzebie planowania i programowania, w tym wypracowania programu duszpasterskiego w parafii (s. 113-114). Należałoby jednak zwrócić uwagę, że problem jest o wiele szerszy, dotyczy bowiem Kościoła w Polsce. Jeśli liczyć pierwszą wielką nowennę, to opracowywanie i realizacja ogólnopolskich programów duszpasterskich zaczęły się w latach pięćdziesiątych XX wieku. Przypominają one jednak bardziej sezonową rewię hasel niż przemyślany i oparty na badaniach socjologicznych program. Programy ogólnopolskie mają być adaptowane w diecezjach. Ale ile diecezji w Polsce to robi? Poza tym, co ma uczynić duszpasterz w parafii, jeśli jest „zalewany” różnymi odgórnymi wytycznymi? Przykładowo, aktualnie ma być realizowany program duszpasterski poświęcony nawróceniu, inicjatywy związane z Rokiem Życia Konsekrowanego, przygotowania do Światowych Dni Młodzieży w Krakowie. Jeśli do tego dodamy lokalne inicjatywy w diecezjach, np. peregrynacje, to jaki program może wypracować duszpasterz w parafii?

Część trzecia publikacji, zatytułowana „Duszpasterstwo nawrócenia w praktyce” zawiera opisy i relacje z konkretnych inicjatyw duszpasterskich. Należy jednak zauważyć, że nie są to całościowe metody odnowy parafii, ale pojedyncze inicjatywy, niekiedy jednorazowe i adresowane do określonych grup. O wiele bardziej interesujące byłyby dla czytelnika informacje z parafii, gdzie faktycznie są realizowane konkretne metody odnowy omówione w części drugiej. Zwłaszcza że we wstępie Autor zaznacza, iż „niektóre już z powodzeniem realizowane są w Polsce” (s. 19). Ten brak jest niezrozumiały i obniża walor prezentowanego opracowania.

Mimo poczynionych krytycznych uwag, należy przyjąć z zadowoleniem omawianą publikację ks. Bogdana Bieli i wyrazić nadzieję, że będzie ona inspiracją do dalszej refleksji pastoralnej i działań zmierzających do ich ukonkretnienia w rzeczywistości polskich parafii.

ks. Bogdan Giemza SDS (PWT Wrocław)

Ks. Jan Kochel, *Katecheza misyjna w Ewangelii Łukasza i Dziejach Apostolskich. Biblijno-katechetyczne studium narracyjne*, (Opolska Biblioteka Teologiczna 133), Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2013, ss. 228.

Autor recenzowanej publikacji jest kapłanem diecezji gliwickiej, profesorem Uniwersytetu Opolskiego, specjalistą teologii w zakresie katechetyki. Jest ponadto